

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И
РЕХАБИЛИТАЦИЈУ
ВЕЋУ ЗА МАСТЕР, СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: Јована П. Јањић

Тема: СПЕЦИФИЧНОСТИ УСВАЈАЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КОД ДЕЦЕ СА РАЗВОЈНИМ
ПОРЕМЕЋАЈЕМ КООРДИНАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је именовео Комисију: Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на предлог Већа за мастер, специјалистичке и докторске студије, Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 15.12.2021. године.

Састав Комисије:

1. Др Данијела Илић-Стошовић, редовни професор, ужа научна област *Соматопедија*, изабрана у звање 09. 12. 2016. године, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију – председник;
2. Др Славица Голубовић, редовни професор у пензији, ужа научна област *Поремећаји језика*, изабрана у звање 03.04. 1998. године, Универзитет у Београду - Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију – члан;
3. Др Србољуб Ђорђевић, редовни професор, ужа научна област *Специјална педагогија са методиком*, изабран у звање 06.09.2011, Педагошки факултет у Врању, Универзитет у Нишу - члан.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме: Јована (Перо) Јањић

Датум рођења, општина, република: 16. август 1984. године, Београд, Р. Србија

Основне студије: Основне академске студије на Дефектолошком факултету, на студијском програму Логопедија, уписује 2005. године, на ком дипломира 2011. године, са просечном оценом 8.40 и стиче звање дипломирани дефектолог-логопед.

Докторске студије: Докторске академске студије кандидаткиња је уписала 2011. године, студијски програм Специјална едукација и рехабилитација, на Универзитету у Београду - Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију. Положила је све, планом предвиђене испите, са просечном оценом 9.40.

Јована Јањић је до сада објавила 6 научних радова.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

«СПЕЦИФИЧНОСТИ УСВАЈАЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КОД ДЕЦЕ СА РАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ
КООРДИНАЦИЈЕ»

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „ СПЕЦИФИЧНОСТИ УСВАЈАЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КОД ДЕЦЕ СА РАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ КООРДИНАЦИЈЕ” написана је на 170 страна, са четири стране прилога (биографија кандидаткиње, изјава о ауторству, изјава о истоветности штапане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу). Дисертација садржи 99 табела. Две табеле налазе се у поглављу Методологија истраживања, у делу о опису узорка, а остале у поглављу Резултати истраживања.

Поред резимеа на српском и енглеском језику, рукопис садржи следећа поглавља: **Увод** (од 1. до 3. стране), **Теоријски део** (од 3. до 38. стране), **Циљ, задаци и хипотезе истраживања** (од 39. до 40. стране) **Методологија истраживања** (од 40. до 48. стране), **Резултати истраживања** (од 49. до 104. стране), **Дискусија** (од 105. до 126. стране), **Закључак** (од 127. до 130. стране), **Литература** (од 131. до 166. стране).

Поглавље **Теоријски део** је подељено на 5 тематских целина: Одлике матерњег и страног језика, Фонолошки аспекти језичког развоја, Фонолошки аспекти овладавања страним језиком, Повезаност језичког и моторичког развоја, Развојни поремећај координације.

Методологија истраживања приказана је кроз Опис узорка, Место и време истраживања, Варијабле истраживања, Инструменте истраживања и Статистичку обраду података.

Литературу чини 367 библиографских јединица, од тога 336 (91,57%) иностраних наслова и 31 (9,19%) домаћих. Публикације које су објављене у протеклих десет година обухватају 114 (32%) референце, од којих су 49 (13,35%) референце објављене у

последњих пет година. Одређен број референци, старијих од десет година (253), представљају релевантну теоријску и емпиријску грађу, важну за успешну обраду предмета овог истраживања.

Оцењујући урађену докторску дисертацију, Комисија је констатовала да у делу **Литература** нису наведене две референце које су коришћене у самом тексту дисертације: 1) Čolić, G. (2018). *Рани показатељи дислексије и дисграфије* (Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију) и 2) Golubović, S., & Čolić, G. (2011). Tipovi grešaka u pisanju kod dece mlađeg školskog uzrasta. U N. Glumbić i V. Vučinić (Ur.) *Tematski zbornik V међународне научностручне конференције „Специјална едукација и рехабилитација данас“* (str. 49-59). *Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд*. Комисија је става да је реч о техничком пропусту, с обзиром да су наведене референце уредно цитиране/парафразирани у тексту докторске дисертације, те се не могу сматрати плагирањем, као и да је реч о само две референце у односу на 369 које су коришћене приликом израде дисертације, те да је реч о грешци од 0,54% у овом делу докторске дисертације.

У ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У **уводном** делу рукописа докторске дисертације кандидаткиња описује концепт вишејезичности. Истакнуте су терминолошке разлике између другог и страног језика и указано је на све раније укључивање страног језика у образовни процес. Такође, упућује на значај развоја базичних академских вештина, скрећући пажњу на развојни поремећај координације, који представља један од најчешће дијагностикованих поремећаја у школској популацији деце. Истакнут је досадашњи правац истраживања, код деце са развојним поремећајем координације, када је реч о читању и писању. Кроз истраживачко интересовање указује на недовољну истраженост фонолошког развоја код деце са развојним поремећајем координације и њен утицај на шири језички развој, имајући у виду честу удруженост развојног поремећаја координације и специфичних сметњи у учењу.

Комисија сматра да је уводни део у складу са методолошким поставкама докторске дисертације.

Прво поглавље докторске дисертације односи се на Теоријске основе проблема истраживања. Поглавље пружа оквир за формулисање истраживачког приступа и тумачења истраживачких резултата. У оквиру прве целине кандидаткиња дефинише основне теоријске конструкте, као што су матерњи и страни језик. Затим, обрађује аспекте фонолошког развоја на матерњем језику и страном језику, као и повезаност језичког и моторичког развоја. У оквиру друге целине, која се односи на развојни поремећај координације, дефинише моторичко учење и координацију, приказује факторе моторичког

учења и неуралну основу моторичког учења, као и етиологију развојног поремећаја координације. Унутар ове целине обрађена је и удруженост моторичких сметњи и сметњи у овладавању академским вештинама код деце са развојним поремећајем координације.

У поглављу о одликама матерњег и страног језика представљене су основне терминолошке одреднице језика и говора кроз лингвистичке и комуникативне компетенције. Динстинктивна обележја матерњег језика, двојезичности и другог, односно страног језика, приказана су кроз изложеност језику и језичку флуентност. У односу на језичку изложеност, кроз различите теорије и моделе учења матерњег и страног језика скренута је пажња на утицај интерферације и језичке међузависности, док су прегледом литературе представљене разлике између критичног и сензитивног периода за учење страног језика, као и стадијуми учења до нивоа билингвизма.

У оквиру целине која се односи на фонолошке аспекте језичког развоја описана су истраживања у области развоја фонолошке свесности и њених карактеристика. Наредна тема је обрађивала повезаност фонолошке свесности са читањем и писањем, истичући њен значај у процесу овладавања овом вештинама. Посебан сегмент у оквиру целине која је обрађивала тему фонолошке свесности издваја се сегмент фонолошких аспеката овладавања страним језиком. Кроз модел развоја и учења говора, са једне стране и перцептивног асимилационог модела са друге, представљен је пут овладавања фонемама новог језика.

Поглавље о повезаности језичког и моторичког развоја приказује динамику моторичког и језичког развоја од најранијег периода. Такође је приказана веза између моторичког и језичког развоја кроз истраживања која су истакла активацију моторног и премоторног кортекса током презентовања акционих речи, али и активност Брокине арее током задатака посматрања моторичке активности, њеног планирања и имитације. У последњем сегменту овог поглавља представљена је повезаност моторичког и сегмената језичког развоја код деце са различитим развојним сметњама.

Садржај последње целине у оквиру теоријског дела докторске дисертације описује развојни поремећај координације. Кроз истраживања о моторичком учењу и координацији истакнут је значај секвенцијалног учења и моторичке адаптације. Затим се наводе фактори моторичког учења, а након тога објашњена је неурална основа моторичког учења, карактеристике сметњи у координацији и етиологија поремећаја координације. Последња тема, унутар описане целине, кроз приказана истраживања дала је осврт на удруженост моторичких сметњи и сметњи у овладавању академским вештинама читања и писања код деце са развојним поремећајем координације.

Предмет истраживања је испитивање повезаности развојних поремећаја координације и квантитета и квалитета усвајања страног језика (читање и писање) код деце млађег школског узраста редовне школе.

Све веће интересовање истраживача привлачи развојни поремећај координације или неспретност при покретима, које због учесталости јављања и придружених сметњи представља значајно стање детињства. У пракси се, када је реч о развојним неурокогнитивним сметњама у школском периоду, неоправдано мањи значај придаје едукацији покрета и третману моторичких поремећаја. Посебно недостају истраживања тешкоћа у усвајању страног језика деце са развојним поремећајем координације.

Проблематика развојних поремећаја координације код нас није адекватно заступљена, премда у свету побуђује све већи истраживачки интерес. Испољаване широког дијапазона моторичких потешкоћа, као и различита теоријска полазишта, условили су и значајну терминолошку неуједначеност у означавању овог развојног поремећаја. Пажљива и детаљна анализа моторичког понашања и стратегија извођења моторичких задатака може бити добар индикатор тешкоћа у усвајању страног језик и осталих академских вештина и, такође, основа за планирање стратегија у раду са овом децом.

Разумевање повезаности и условљености развојног поремећаја координације и тешкоћа у усвајању страног језика и осталих базичних академских вештина би значајно допринело изналажењу нових методолошких приступа у едукацији и рехабилитацији ученика са развојним поремећајима моторике и у исто време унапредило савремену педагошку праксу и отворило могућност за нове приступе у подучавању деце у усвајању страног језика у раном школском периоду.

Имајући ово у виду, јасна је потреба за истраживањима у овој области и установљавањем методологије детекције, дијагностике и интервенције према деци са развојним поремећајима координације у процесу образовања.

У оквиру Теоријског дела дисертације дат је систематичан приказ основних концепата који су њеном средишту, чијом су детаљном разрадом постављени темељи за обликовање методолошког дела рада. Садржаји овог поглавља указују на специфичност манифестовања развојног поремећаја координације, али и специфичности усвајања матерњег и страног језика у области читања и писања деце млађег школског узраста. Комисија сматра да је кандидаткиња у овом поглављу одабрала релевантне теме и да је и начин на који су оне обрађене адекватан за спровођење истраживања и интерпретацију добијених резултата ове докторске дисертације, при чему су поштована правила академског писања и захтеви за израду докторске дисертације. У последњем делу овог поглавља представљен је и предмет истраживања.

У другом поглављу кандидат поставља циљеве, задатке и хипотезе истраживања.

У складу са предметом ове емпиријске студије да се издвоје специфичности усвајања страног језика код деце са развојним поремећајем координације на млађем школском узрасту, кандидат поставља три циља, у зависности од периода истраживања:

С обзиром да се ради о деци млађег школског узраста, циљ првог дела истраживања је био утврђивање фонолошке способности, декодирања и правописа на матерњем језику код деце са развојним поремећајем координације и упоређивање њихових постигнућа са постигнућима деце без ових сметњи истог узраста, како би се добила јаснија слика о развоју матерњег језика код ове групе деце.

Други део истраживања је за циљ имао испитивање фонолошке способности страног језика, као снажног предиктора даљег развоја академских вештина, декодирања на страном језику, као и правописа на енглеском језику код деце са развојним поремећајем координације, и упоређивање добијених резултата са постигнућима деце истог узраста без сметњи у координацији, како би се утврдиле специфичности усвајања страног језика код ове групе деце.

Полazeћи од језичке међузависности, циљ трећег дела истраживања је да, на основу утврђених одступања у фонолошком процесирању на матерњем и страном језику деце са развојним поремећајем координације, скрене пажњу на будуће планирање стручне подршке овој групи деце у оној мери која је потребна за обезбеђивање њихових пуних потенцијала.

У складу са претходно дефинисаним циљевима формулисани су следећи задаци:

1. Утврдити да ли међу ученицима млађег школског узраста постоје деца са развојним поремећајем координације.
2. Испитати ниво развијености фонолошке способности на матерњем језику код деце са развојним поремећајем координације и деце без сметњи у координацији.
3. Проценити ниво развијености читања на матерњем језику код деце са развојним поремећајем координације и деце без сметњи у координацији.
4. Испитати ниво развијености правописа на матерњем језику код деце са развојним поремећајем координације и деце без сметњи у координацији.
5. Испитати ниво развијености фонолошке способности страног језика код деце са развојним поремећајем координације и ниво развијености фонолошке способности страног језика деце без сметњи у координацији.
6. Проценити ниво развијености читања на страном језику код деце са развојним поремећајем координације и ниво развијености читања страног језика деце без сметњи у координацији.
7. Оценити ниво развијености правописа на страном језику код деце са развојним поремећајем координације и ниво развијености правописа страног језика деце типичног развоја.
8. Испитати повезаност фонолошких грешака на матерњем и страном језику код деце са развојним поремећајем координације.

У раду је дефинисано, поред основне и осам посебних хипотеза. *Хипотезе* су постављене на основу претходно анализираних теоријских и емпиријских налаза у

референтној литератури, као и на основу образложеног предмета истраживања и наведених циљева истраживања.

На основу постављених циљева истраживања, општа хипотеза претпоставља да постоје статистички значајне разлике на тестираним димензијама матерњег и страног језика код деце са развојним поремећајем координације, у односу на децу без сметњи у координацији.

На основу истраживачких задатака, посебне хипотезе гласе:

1. У узорку ученика млађег школског узраста биће идентификовани ученици са развојним поремећајем координације.

2. Очекујемо статистички значајну разлику у нивоу развијености фонолошке способности матерњег језика код деце са развојним поремећајем координације у односу на децу без сметњи у координацији.

3. Претпостављамо да ће деца са развојним поремећајем координације испољити ниже резултате на задацима читања на матерњем језику у односу на децу без сметњи у координацији.

4. Претпостављамо да ће деца са развојним поремећајем координације испољити ниже резултате на задацима правописа на матерњем језику у односу на децу типичног језичког развоја без сметњи у координацији.

5. Очекујемо статистички значајну разлику у нивоу развијености фонолошке способности страног језика код деце са развојним поремећајем координације у односу на децу без сметњи у координацији.

6. Претпостављамо да ће деца са развојним поремећајем координације испољити ниже резултате на задацима читања на страном језику у односу на децу без сметњи у координацији.

7. Очекујемо да ће деца са развојним поремећајем координације испољити ниже резултате на задацима правописа на страном језику у односу на децу без сметњи у координацији.

8. Очекујемо статистички значајну корелацију између типа грешки на матерњем и страном језику код деце са развојним поремећајем координације, што ће ићи у прилог хипотези о језичкој међузависности.

Поглавље **Методологија истраживања** садржи начин формирања и опис узорка, ток и начин прикупљања података и статистички метод, при чему су сви поменути елементи у складу са предметом и циљевима истраживања.

Узорком истраживања је било обухваћено 80 деце, оба пола и узраста од 8.11 година до 11 година старости ($AC = 9.55$, $SD = .581$). Њих 42 (53%) је похађало трећи, а 38 (47%) четврти разред. У узорку је било 38 (47%) дечака и 42 (53%) девојчице. На основу процене неуроматурационе зрелости и координације код 36 (45%) деце је регистрован

развојни поремећај координације, док је 44 (55%) деце представљало контролну групу деце, без сметњи у координацији.

Истраживање је реализовано током школске 2018/19. године у Београду, у две основне школе: „Браћа Барух“ и „Никола Тесла“.

Кандидаткиња је јасно и детаљно описала карактеристике узорка, начине формирања подгрупа, као и статистичке процедуре чијом применом је омогућен валидан увид у ниво уједначености обухваћених подузорака у односу на одабране варијабле. Сви наведени методолошки поступци и подаци у потпуности су били у функцији одабраног предмета и дефинисаног циља истраживања.

Инструменти истраживања

У истраживању је коришћено једанаест инструмената, од чега је један био конструисан за потребе ове студије, док је десет скала преузето од других аутора, уз њихову сагласност.

У сврху прикупљања основних анамнестичких и педагошко-психолошких података конструисан је посебно дизајниран упитник, који је садржао следеће податке: иницијале ученика, узраст, пол, и разред, постојање билингвизма у породици, присуство сметњи (когнитивне, визуелне, аудитивне, моторичке сметње).

За процену неуроматурације коришћени су Левинови тестови за евалуацију неуроматурације (Levine, 1980), како би се добили подаци о присуству/одсуству синкинезија (диференцираност моторике прстију), присуству/одсуству дисдијадохокинезе (диференцираност тонуса), и присуству/одсуству моторне имперзистенције (постуралне контроле).

За процену координације као, опште моторичке способности, коришћен је Брунинкс-Озерецки тест (Bruininks-Ozeretzky test) (Беле Поточник, 1975).

За процену способности квалитета графомоторног израза и конструктивне праксије, као предуслова академске вештине писања, коришћена су два теста из ACADIA тест развојних способности (Acadia Test of Developmental Abilities; Atkinson, Johnston & Lindsay, 1972): тест визуомоторне координације и могућности следа (A2) и тест цртања облика (A4).

За процену фонолошких способности на српском језику користио се Тест за процену фонолошке свесности ФОНТ (Суботић, 2011),

Читање на српском језику је процењено Тестом за процену читања -The Gray Oral Reading Tests-GORT 5 (Wiederholt & Bryant, 2012; према Hall & Tannebaum, 2013).

Правописни ниво рукописа процењен је Тестом за процену правописа (Ћордић, Бојанин и Војновић, 1992).

За процену фонолошких способности на енглеском језику коришћена су три теста: The Dynamic Indicators of Basic Early Literacy Skills (DIBELS)/Тест динамичких показатеља раних вештина писмености (Good, Kaminski, Simmons and Kame'enui, 2001) и Тест фонемске идентификације (Initial Sound Fluency (ISF), који процењује дечију способност

да препозна и продукује иницијални глас после вербално презентоване речи. Трећи тест који је коришћен јесте Тест фонемске сегментације (Phoneme Segmentation Fluency (PSF), који процењује дечију способност разлагања речи на појединачне фонеме.

За процену читања појединачних речи на енглеском језику коришћен је The Burt Word Reading Test/Брт тест читања појединачних речи (Gilmore, Croft & Reid, 1981).

Како би се утврдиле специфичности ортографских компетенција деце са развојним поремећајем координације на страном језику, за потребе истраживања одабран је The South Australian Spelling Test (SAST)/Јужноаустралијски тест правописа (Westwood, 2005).

Статистичка обрада података

Статистичка обрада података одрађена је у софтверском пакету IBM SPSS, верзија 25 (Statistical Package for the Social Sciences) за Windows. За процену нормалне дистрибуције података коришћен је Колмогоров-Смирнов тест. Како за већину добијених података није утврђена нормална расподела података, ни након трансформације, за обраду ових података коришћена је непараметријска статистика. Дескриптивни приказ података је представљен медијаном и интерквартилним рангом. Степен и правац асиметрије је приказан скјунисом, док је распршеност праваца приказана куртозисом. За утврђивање статистичке значајности унутар узорка коришћен је Хи-квадрат тест, док је за утврђивање статистичке значајности независних узорака примењен Ман –Витнијев U тест. За утврђивање повезаности између варијабли код којих није уочена нормална дистрибуција, коришћена је Кендалс тау-б (Kendall's tau-b) ранк корелација, због интервала поверења који су поузданији од Спирмановог коефицијента корелације (Newson, 2002). За утврђивање повезаности варијабли, под контролом независних варијабли пола и узраста, коришћена је Спирманова парцијална корелација (Conover, 1998).

Код нормално дистрибуираних података, дескриптивни приказ података је представљен аритметичком средином и стандардном девијацијом. Степен и правац асиметрије је приказан скјунисом, док је распршеност праваца приказана куртозисом. За утврђивање статистичке значајности унутар узорка коришћен је Студентов t-тест и Студентов t-тест за независне узорке. За утврђивање повезаности између варијабли код којих је уочена нормална дистрибуција, коришћен је Пирсонов коефицијент корелације, док за утврђивање повезаности варијабли, под контролом независних варијабли пола и узраста, коришћена је парцијална корелација. За утврђивање предикције зависних варијабли независним коришћена је линеарна регресија.

Анализом целокупне методологије истраживања, Комисија сматра да је кандидаткиња користила адекватну статистику, оригиналан и целисходан методолошки дизајн који одговара циљевима истраживања. Одабир и примена обухваћених статистичких метода у потпуности одговарају дефинисаним задацима истраживања.

Поглавље **Резултати истраживања** садржи финалне резултате приказане табеларно (97 табела), при чему су све табеле праћене јасним тумачењем података и

результата који су презентовани. Редослед приказа добијених резултата је структурисан према задацима истраживања. Кандидаткиња групише резултате у 8 подгрупа, на начин који омогућава врло прегледан приказ резултата у области процене: моторичких постигнућа целокупног узорка деце и детекције деце са развојним поремећајем координације, фонолошке развијености деце на млађем школском узрасту, читалачких постигнућа деце на млађем школском узрасту, развоја правописа деце на млађем школском узрасту, фонолошке развијености страног језика код деце на млађем школском узрасту, развијености читања на страном језику код деце на млађем школском узрасту, развијености правописа на страном језику код деце млађег школског узраста, повезаности типа грешки на матерњем и страном језику код деце са развојним поремећајем координације.

Комисија сматра да приказани резултати у потпуности испуњавају захтеве садржане у циљу и задацима истраживања у овој дисертацији.

У поглављу **Дискусија** дат је доследан и систематичан преглед добијених резултата које кандидаткиња појединачно тумачи вршећи поређење са налазима других аутора који су се бавили истим или сличним предметом истраживања. Садржај овог поглавља представља резултат анализе опширне литературе, али и веома добре интеграције широког спектра знања из различитих сродних научних области. И ово поглавље се, у складу са резултатима истраживања приказује кроз осам подгрупа: Неуроматурација и координација код деце са развојним поремећајем координације, Фонолошка свесност деце са развојним поремећајем координације, Читање деце са развојним поремећајем координације, Правопис код деце са развојним поремећајем координације, Фонолошка развијеност енглеског језика код деце са развојним поремећајем координације, Читалачка развијеност деце са развојним поремећајем координације на енглеском језику, Правопис енглеског језика код деце са развојним поремећајем координације, Повезаност фонолошких аспеката матерњег и страног језика код деце са развојним поремећајем координације.

Комисија је сагласна у ставу да су добијени резултати успешно тумачени и дискутовани, као и да структура дискусије у потпуности одговара високим стандардима научно-истраживачког рада.

У **закључку**, кандидаткиња је, на основу добијених резултата истраживања и њихове статистичке анализе, кроз планиране задатке, проверила постављене хипотезе и извукла одговарајуће закључке, који дају потпунији увид о значајној повезаности моторичког функционисања деце млађег школског узраста и тешкоћа у усвајању матерњег и страног језика што може значајно да допринесе изналажењу нових методолошких приступа у едукацији и рехабилитацији ученика са развојним поремећајима моторике и у исто време унапреди савремену педагошку праксу и отвори могућност за нове приступе у подучавању деце у усвајању страног језика у раном школском периоду.

Комисија сматра да су закључци јасно формулисани и доследно приказани.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Рад у националном часопису изузетног значаја (М 51):

Janjić, J., Nikolić, S., Ilić-Stošović, D. (2021). Ortografske kompetencije i fonološka svesnost dece sa razvojnim poremećajem koordinacije. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*. <https://doi.org/10.5937/specedreh20-33182>

Саопштење са скупа међународног значаја, штампано у целини (М 33):

Janjić, J., Nikolić, S., Ilić-Stošović, D. (2021). Značajnost fonološke svesnosti srpskog jezika u ovladavanju čitanjem na engleskom jeziku kod dece sa razvojnim poremećajem koordinacije. XI Međunarodni naučni skup-Specijalna edukacija i rehabilitacija DANAS. Oktobar 29-30, Beograd, 2021. U I. Stojković, B. Dučić, K. Stanimirov (Ur.), Zbornik radova - Proceedings, str. 127-136 . Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. ISBN ISBN: 978-86-6203-149-5

Janjić, J., Nikolić, S., Ilić-Stošović, D. (2019). Fonološke karakteristike maternjeg i stranog jezika kod dece sa razvojnim poremećajem koordinacije. X Međunarodni naučni skup-Specijalna edukacija i rehabilitacija DANAS. Oktobar 25-26, Beograd, 2019. godine. U V. Žunić-Pavlović, A. Grbović, V. Radovanović (Ur.), Zbornik radova - Proceedings, str. 111-117 . Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. ISBN 978-86-6203-129-7

Janjić, J., Nikolić, S., Ilić-Stošović, D. (2019). Udruženost motoričkih i jezičkih smetnji kod dece sa razvojnim poremećajem koordinacije i dece sa specifičnim jezičkim poremećajem. Međunarodna naučna konferencija „NAUKA I DRUŠTVO“. Banja Luka, 2019. godina. U N. Macanović (Ed.): Zbornik radova, str. 279-292. Centar modernih znanja, Banja Luka. ISSN 2566-3704

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У односу на постављене циљеве и на основу добијених резултата, закључено је следеће:

- На основу добијених и обрађених података у целокупном узорку деце се уочавају статистички значајне разлике на свим тестираним димензијама неуроматурације и координације, што указује да у општој популацији деце млађег школског узраста,

постоје одступања у развојним фазама неуроматурационог сазревања и координације.

- Премда је развојни поремећај координације чешћи код дечака, у односу на девојчице, у овом узорку деце није опажена статистички значајна разлика у погледу неуроматурационе зрелости дечака и девојчица са развојним поремећајем координације, изузев у присуству дисдијадохокинезе која је доминирала код дечака.
- Слабија постигнућа су више заступљена у динамичкој координацији (58.3%), у односу на статичку координацију (41.7%). Карактеристике сметњи у динамичкој координацији су се огледале у варијабилности и асиметрији покрета при извршавању задатка.
- Иако процентуално високо заступљена, динамичка координација није статистички значајно корелирала са другим тестираним варијаблама. Код оне деце са развојним поремећајем координације код које је опажена слабија статичка координација, корелациона анализа је показала слабија постигнућа у фонемској сегментацији речи на српском језику.
- Добијени подаци на процени фонологије деце са развојним поремећајем координације указују да су фонолошки аспекти свесности код ове деце испод очекиваних за календарски узраст (укупно исподпросечно постигнуће 22 деце (61.6%). Ниска постигнућа на задацима фонемске елиминације и супституције фонема код деце са развојним поремећајем координације, у школској популацији, могу упућивати на потенцијалне сметње у фонолошкој обради информација.
- Утврђена су исподпросечна постигнућа на задатку читања код деце са развојним поремећајем координације и статистички значајна разлика у читалачким способностима, у односу на децу без сметњи у координацији, што сугерише на другачију динамику у процесу овладавања академском вештином читања.
- Изостанак значајних статистичких разлика у читалачким постигнућима деце са развојним поремећајем координације, у односу на пол и узраст, указује на слична постигнућа на процени читања, док изостанак корелације између сложенијих димензија фонолошке свесности и читања код ове групе деце, под контролом пола и узраста, указује на смањено манипулисање фонемама које за последицу има лошије читање.
- Утврђена је статистички значајна разлика у писању на српском језику између деце без сметњи у координацији и оне са развојним поремећајем координације на нивоу $p < .001$, што указује да деца са развојним поремећајем координације слабије овладавају ортографским системом српског језика. Највећи проценат деце са развојним поремећајем координације (61.1%) је показао сметње на свих шест процењених димензија правописа.
- Деца са развојним поремећајем координације у највећем проценту нису умела, или нису на адекватан начин идентификовала гласове енглеског језика, што је ову групу деце сврстало у групу са високим ризиком за овладавање овим језиком.

Грешке које су се најчешће јављале на задатку именовања појединачно написаних слова потврђују изостанак адекватне асимилације и дискриминације фонема енглеског језика, у односу на српски, што се огледа у незрелим формама спеловања и неконзистентним грешкама.

- Када је у питању читање на енглеском језику, најбоље постигнуће целокупан узорак деце је остварио током читања једносложних високофреквентних речи са јасним ортографском формом, а затим и читања речи које су захтевале једноставну графемско-фонемску конверзију. Постојање статистички значајних разлика у читању између деце без сметњи у координацији и оне са развојним поремећајем координације на нивоу $p < .001$, указује на слабије овладавање графемско-фонемским конверзијама унутар ортографског система енглеског језика.
- Постојање статистички значајних разлика у писању на енглеском језику између деце без сметњи у координацији и оне са развојним поремећајем координације на нивоу $p < .001$ указује да деца са развојним поремећајем координације слабије овладавају ортографским системом енглеског језика.
- Група деце са развојним поремећајем координације показује исподпросечна постигнућа и сметње, не само у фонолошкој свесности, већ и у читању и писању на оба тестирана језика. Иако уочене, сметње упућују на постојање фонолошких сметњи које јесу у основи читања и писања на оба језика, корелациона анализа указује да сметње на нивоу неуроматурације и координације, на првом месту сметње у брзини покрета и визуомоторној координацији и могућности следа, такође, могу бити ометајући фактор када је реч о учењу новог језика.

Добијени резултати указују на присуство одређених ограничења студије у погледу узорка који је пригодан, али се не може рећи да је репрезентативан. Стога би истраживања на већем узорку могла да потврде резултате овог истраживања. Иако добијени налази представљају значајан увид у специфичност усвајања страног језика, у овом случају енглеског, код деце са развојним поремећајем координације, у литератури изостаје већи број истраживања на ову тему. Стога би даља истраживања у овој области омогућила, не само расветљавање специфичних механизма деловања током самог процеса учења, већ и дизајнирање одговарајућих мера подршке, узимајући у обзир да ова група деце јесте у категорији високоризичне деце за овладавање страним језиком.

Упоредна анализа резултата ове докторске дисертације са резултатима из литературе

Највећи проценат деце са развојним поремећајем координације (88.9%) је показао присуство моторне имперзистенције, у виду крупних хорeatичних покрета прстију и језика, отварања очију пре времена или причања током процене. Описујући немогућност контроле одређених једноставних добровољних покрета, попут држања затворених очију и задржавања језика у усној дупљи, Фишер (Fisher, 1956) је моторну имперзистенцију

сматрао специфичним симптомом хемисфере која није доминантна (Kertesz, Nicholson, Cancelliere, Kassa & Black, 1985, Hirai & Sakai, 1993). Када је реч о контроли једноставних моторичких активности, немогућност држања под контролом неког од једноставних покрета довољно дуго, уз истовремено обављање једноставних вољних покрета, указује на дисфункцију десне хемисфере (Hirai & Sakai, 1993; Sakai, Nakamura, Sakurai, Yamaguchi & Hirai, 2000).

Слаба диференцираност моторике прстију и присуство синкинезија је регистрована код 63.9% деце укључене у ово истраживање. Иако, удружена са другим сметњама, бимануелна синкинезија може представљати један од симптома конгениталних или неуродегенеративних болести, бимануелна синкинезија се јавља и као један од знакова незрелости структура централног нервног система, под условом да је изоловано присутна код деце са просечном интелигенцијом, као што је у нашем узорку случај (Méneret, Trouillard, Depienne & Roze, 2015; Demirayak, Onat, Gevrekci, Gülsüner, Uysal, Bilgen & Boyacı, 2018).

Иако је очекивано да се са узрастом присуство бимануелних синкинезија смањује, изостанак статистички значајне разлике у односу на узраст ($p = .538$), уз умерену позитивну корелацију између година и бимануелних синкинезија ($r_b = .349$, $p = .039$) у тестираној групи деце са развојним поремећајем координације, указује на њихово перзистентно присуство. Сличне налазе износе и друга истраживања која сугеришу да постојање незрелих кортикалних структура и неиздиференцирана фина моторика прстију код деце са развојним поремећајем координације остаје и након навршене 11. године (Nikolić & Пић-Stošović, 2009; Нишевић, 2016).

Иако се неуроматурациона незрелост у тестираном узорку деце са развојним поремећајем координације с узрастом смањивала, изостанак статистички значајне разлике и већи број деце код које је перзистирао неки облик незрелости, говори у прилог чињеници да последњих година постоји тенденција пораста моторичких сметњи које нису узроковане неуролошким или неким другим сензорним сметњама (Dayan & Cohen, 2011). Већи проценат деце у нашем истраживању, у односу на ранија истраживања (Nikolić & Пић-Stošović, 2009; Нишевић, 2016), потврђује претходна запажања.

Иако динамична промена моторичког развоја, уз интегрисане сензорне функције, доводи до наглог побољшања координације између шесте и десете године живота, статичку координацију прати линеаран напредак од друге године до завршетка пубертета (Geuze, 2003). У физиолошким оквирима, проприоцептивни систем који је задужен за одржавање баланса, ниво зрелости достиже између четврте и шесте године (Rine, Rubish & Feeneu, 1998; према Tsai et al., 2008), значајно пре визуелног и вестибуларног система, чија се матурација завршава између 14. и 15. године живота (Hirabayashi & Iwasaki, 1995, према Tsai et al., 2008). Наши резултати, такође, указују на слабије развијену статичку и динамичку координацију, уз слабију динамику сазревања структура централног нервног система код деце са развојним поремећајем координације.

Код оне деце са развојним поремећајем координације код које је опажена слабија статичка координација, корелациона анализа је показала слабија постигнућа у фонемској сегментацији речи на српском језику. Значај развоја фонолошке свесности код деце предшколског и млађег школског узраста је истакнут у бројним истраживањима. Динамику усвајања фонолошке свесности, од слоговне преко фонемске синтезе ка фонемској анализи, код деце млађег школског узраста, на нашем говорном подручју истичу Милошевић (2017), Чолић (2018), Голубовић и Јечменица (2019). Сличне податке износе и аутори енглеског говорног подручја (Anthony, Lonigan, Burgess, Driscoll, Phillips & Cantor, 2002; Carroll et al., 2003; Muter, Hulme, Snowling & Stevenson, 2004). Када је реч о фонолошкој свесности деце са развојним поремећајем координације, мали број истраживања је испитивао карактеристике фонолошке свесности. У студији чији је циљ био откривање утицаја фонолошких и визуелно-спацијалних способности осмогодишње деце са развојним поремећајем координације, Флечер – Флин и сарадници (Fletcher-Flinn et al., 1997) су утврдили да је ова група деце показала значајно нижа постигнућа у фонолошкој свесности, упркос просечним постигнућима на Векслеровој скали интелигенције и тесту речника. И поред добрих општих лингвистичких способности, добијена средња вредност фонолошке свесности у тестираном узорку деце износила је једну стандардну девијацију испод просека, у односу на очекивана нормативна постигнућа за узраст од шест година. Просечно постигнуће аудитивне дискриминације фонема тестиране деце са развојним поремећајем координације је на узрасту од осам година износило 29%, док је подразумевана норма за узраст од 7 година дискриминација чак 80% понуђених комбинација фонема (Fletcher-Flinn et al., 1997).

Корелациона анализа аспеката фонолошке свесности и читалачких постигнућа код деце са развојним поремећајем координације указује на присуство снажне позитивне корелације између препознавања рима и бодова на Индексу усменог читања. Иако повезаност риме и читања код деце са развојним поремећајем координације потврђује претходна истраживања, у којима је истакнуто да рима јесте најзначајнији показатељ успеха у читању (Bryant, MacLean, Bradley & Crossland, 1990; према Голубовић и Јечменица, 2019), корелација између сложенијих форми фонолошке свесности и читања изостаје.

Истраживања читања код језика са плитком (транспарентном) ортографијом су показала да је сублексички механизам (Tabossi & Laghi, 1992; Lalović, 2012; према Чолић 2018), који почива на формираној фонолошкој репрезентацији речи, довољан за сам процес читања, под условом да постоји адекватно развијена фонолошка свесност и конверзија графема-фонема (Golubović, 2012). Формиране фонолошке репрезентације речи, кроз поменуте механизме фонолошке свесности и графемско-фонемску конверзију, омогућавају приступ речима у дугорочној меморији и њихово декодирање (Gillon, 2007; Golubović, 2012; Чолић, 2018). Са друге стране, код дубоких ортографских система, као што су енглеска или француска, примаран пут читања јесте лексички (визуелни) помоћу кога се директно приступа меморијском систему у ком су ускладиштене речи.

Према поједини аутори сматрају да, током читања речи, преовладава онај пут који брже омогућава приступ значењу речи (Coltheart, Curtis, Atkins & Haller, 1993; Frost, 2012; према Чолић, 2018), значај сублексичког механизма при читању се огледа у фонолошком кодирању (Golubović, 2005; Golubović & Golubović, 2010; Golubović, 2011, 2012), односно брзој и аутоматској графемско-фонемској конверзији, која у интервалу траје од 60 милисекунди (Sumiya and Healy, 2008; према Чолић, 2018), и неопходна за процес овладавања читањем (Blaži, Buzdum & Kozarić-Ciković, 2011; Frost 2012; Golubović, 2005, 2011; Golubović & Golubović, 2010; Ramus, et al., 2003; Milankov 2016; Чолић, 2018).

Како читање не подразумева само фонолошки аспект обраде, већ му претходи визуелни инпут, кроз визуелну перцепцију и појединачно секвенцирање слова пре моторичке организације орофацијалне мускулатуре и вербалне продукције прочитаних речи, испитана је повезаност елемената координације и добијених постигнућа у читању. Појединачно посматрано, ни код деце са развојним поремећајем координације, ни код деце без сметњи у координацији, није уочена повезаност између појединачних димензија координације и Индекса усменог читања. Међутим, корелациона анализа целокупног узорка деце јесте показала снажну позитивну корелацију (на нивоу $p < .001$) како између неуроматурације и Индекса усменог читања, тако и између елемената координације и Индекса усменог читања. Добијени резултати су у складу са претходним истраживањима која истичу значајност везе између координације и читања код школске популације деце (Macdonald et al., 2018).

Карактеристике читања деце са развојним поремећајем координације су углавном истражене унутар удружених сметњи дислексије и развојног поремећаја координације, које се срећу код 16% до 70% деце (Kaplan et al., 2001; Iversen et al., 2005). Иако рана писменост почиње много пре формалног учења читања кроз визуелно идентификовање написаних слова и претходно развијену фонолошку свесности, очекивано стицање читалачких компетенција траје од првог до четвртог разреда основне школе, и подразумева откривање и интерпретацију важних информација, али и извођење закључака (Vuđevac & Baucal, 2014; Pavlović, Babić & Baucal, 2013; према Чолић, 2018). Сметње у почетном читању неретко прате и сметње у писању и рачунању кроз појаву специфичних сметњи у учењу (Golubović, 2005; Golubović, 2011).

Читање код деце са развојним поремећајем координације варира у брзини читања, ротирању слова, дељењу дужих речи на слоге, што је слично читању деце са дијагностикованом дислексијом (Serrano & Defior, 2008). Имајући у виду да, у транспарентним ортографијама као што је српска, брзина читања јесте једна од кључних показатеља дислексије (Jiménez & Hernández-Valle 2000; према Миланков, 2016), деца са развојним поремећајем координације представљају високо ризичну групу за овладавање вештином читања, услед сметњи у визуелној перцепцији и брзини која се налази у основи развојног поремећаја координације.

Иако специфична истраживања читања на различитим језицима код деце са развојним поремећајем координације изостају у већој мери, постојећа истраживања која су

испитивала фонолошки и визуелни утицај у процесирању прочитаног код деце са развојним поремећајем координације, деце са дислексијом и деце са удруженом дислексијом и развојним поремећајем координације, нису показала статистичку значајност у деловању когнитивних механизима код ових група деце, уз напомену да коморбидитет два или више развојних сметњи увек даје тежу клиничку слику (Biotteau, Albaret, Lelong & Chaix, 2017; Biotteau, Péran, Vayssière, Tallet, Albaret & Chaix, 2017).

Слабија фонолошка свесност и фонолошка обрада јесте повезана са слабијим постигнућима у домену писмености (Shaywitz & Shaywitz, 2005), што наши налази код деце са развојним поремећајем координације потврђују. Ово је од посебне важности имајући у виду да вештине читања и писања деле заједничку фонолошку и ортографску репрезентацију. Честе супституције или омисије слова, погрешно перципиране и написане речи, отежано писање неправилних облика речи, недовршене реченице и непоштовање интерпункцијских правила, уз касније започињање писања, дуге паузе, спорије писање и лошу линеацију, код великог процента деце са развојним поремећајем координације указује на слабо овладавање основним ортографским правилима српског језика, упућујући на дисортографичне сметње код ове групе деце. Сличне налазе износе и други аутори (Golubović, 2005; Golubović & Čolić, 2011).

Анализирајући писање кроз каскадни процес, у ком правопис претходи, али и модулира вештину писања (Planton, Jucla, Roux & Démonet, 2013; Kandel, 2013; Olive, 2014), слабија правописна постигнућа, и корелација између фонологије и правописа код деце са развојним поремећајем координације указују на слабије развијено процесирање, које не погађа само читање, већ и писање. Иако различите студије указују на то да се узрастом и дужином школовања квантитет и квалитет писаног исказа мења (Ivanović, 2014 a, 2014 b), изостанак статистички значајне разлике у правопису између дечака и девојчица са развојним поремећајем координације, као и изостанак разлике у постигнућима млађе и старије деце са овим сметњама упућује на перзистентност примарно језичких сметњи које утичу на отежано овладавање писањем током дужег временског периода, што за последицу има слабија академска постигнућа.

Иако прегледом литературе нису уочена истраживања која су се бавила правописом деце са развојним поремећајем координације, графомоторна одступања и грешке које настају током писања, одговарају подацима студија које су испитивале повезаност моторичке и ортографске компетенције деце на млађем школском узрасту. Налази ових студија сугеришу да се код млађе деце јављају чешће графомоторне грешке, али и ортографске грешке приликом писања неправилних речи, у односу на старију популацију деце код које су ови механизми достигли своју аутоматизацију (Kandel & Perret, 2015; Afonso, Álvarez & Kandel, 2015).

Појединачно анализирани, резултати процене фонолошке свесности страног језика код деце са развојним поремећајем координације, на млађем школском узрасту, указују на исподпросечно фонолошко постигнуће у односу на очекивани календарски узраст (Janjić, Nikolić & Ilić-Stošović, 2019). Аутори студије су такође истакли да су добијена просечна

постигнућа деце са развојним поремећајем координације, на процени именована слова енглеског језика и идентификације поченог гласа у речима на енглеском језику, значајно испод добијених просечних вредности деце без сметњи у координацији, истичући да деца са развојним поремећајем координације припадају групи високоризичне деце за овладавање новим језиком (Janjić, Nikolić & Ilić-Stošović, 2019).

Полазећи од тога да учење страног језика код деце директно зависи од њихових фонолошких и ортографских компетенција на матерњем језику (Service, 1992), добијена статистички значајна разлика у постигнућима фонолошке свесности матерњег језика код деце са развојним поремећајем координације у односу на децу без сметњи у координацији на нивоу $p < .001$, као и значајна исподпросечна постигнућа деце са развојним поремећајем координације на процени фонолошке свесности енглеског језика потврђује претходно изнета запажања.

Узимајући у разматрање резултате студија о учењу страног језика деце са специфичним сметњама у учењу (Kormos, Babuder & Pižorn 2018; Landerl, Ramus, Moll, Luytinen, Leppänen, Lohvansuu & Schulte-Körne, 2013), добијени резултати фонолошке свесности на страном језику код деце са развојним поремећајем координације указују на сличну динамику учења страног језика.

Према нашим сазнањима, добијени резултати истраживања представљају прве који су истраживали читање на страном језику код деце са развојним поремећајем координације. Иако повезаност између елемената фонолошке свесности на матерњем и читања речи на енглеском језику није утврђена, велики проценат деце који је показао исподпросечна постигнућа на читању појединачних речи на енглеском језику, као и повезаност читања на српском и енглеском језику сугерише да се у основи налазе заједнички когнитивни процеси (Geva & Siegel, 2000).

Слабија постигнућа у читању на српском језику ове групе деце повећавају ризик за слабија постигнућа у читању на енглеском језику. Међусобно зависан однос између читања на матерњем језику и енглеском језику, потврдиле су бројне студије језика са алфаветским писмима (шпански: Lindsey, Manis & Bailey, 2003; италијански: D'Angiulli, Siegel & Maggi, 2004; француски: Deacon, Wade-Woolley & Kirby, 2009; дански: Morfidi, Van Der Leij, De Jong, Scheltinga & Bekebrede, 2007; хебрејски: Geva & Siegel, 2000). Иако се ради о популацији без сметњи, налази ових студија показују присуство и повезаност слабих постигнућа у читању на оба језика.

Постојање статистички значајних разлика у писању на енглеском језику између деце без сметњи у координацији и оне са развојним поремећајем координације на нивоу $p < .001$ указује да деца са развојним поремећајем координације слабије овладавају ортографским системом енглеског језика. Када је реч о енглеском језику, истраживање које је испитивало писање и рукопис код деце са развојним поремећајем координације, на узрасту од осме до 15 године, показује да деца са развојним поремећајем координације имају већи проценат грешака код писања слова унутар реченица, у односу на контролну групу вршњака. Поред грешака, код ове групе деце са уочавала и недоследност у писању.

Добијени подаци су указивали на сметње у обједињавању моторичког планирања са ортографским информацијама током задатака који су захтевали брзо и прецизно писање (Prunty & Barnett, 2020). Иако је наше истраживање било прво ове врсте, добијена корелација између дисдијадохокинеза и брзине покрета са писањем на енглеском језику иде у прилог претходно изнетим запажањима.

Када је реч о деци са развојним поремећајем координације, иако, неретко постоји преклапање језичких сметњи и сметњи у координацији, фонолошки развој и сазревање нису у центру истраживачког интересовања на шта указује неколицина постојећих студија (Fletcher-Flinn et al., 1997; Janjic, Nikolić & Ilić-Stošović, 2019). Са друге стране, наше истраживање представља прво истраживање које је испитивало не само карактеристике учења другог језика код ове групе деце, већ и повезаност одређених сметњи у координацији са опаженим постигнућима на фонолошком нивоу новог језика.

Упоредном анализом са резултатима других аутора, можемо констатовати да су налази добијени у овој студији у највећој мери у складу са резултатима истраживања који су саопштени у литератури.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Приказ резултата истраживања представља прегледан, исцрпан и логичан след који истовремено одговара постављеном циљу, редоследу и садржају задатака истраживања, али и омогућава олакшано праћење тока и анализу обиља података садржаних у дисертацији. Јасна текстуална објашњења садржаја презентована су за све приказане табеле, слике и графиконе.

Добијени резултати су успешно поређени са веродостојним налазима великог броја других аутора, домаћих и страних, а на основу анализе опсежне научне грађе, тумачени и дискутовани.

Комисија сматра да је начин приказа и тумачење резултата оригиналан и у складу са прописаним стандардима израде докторске дисертаци.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација под називом „ СПЕЦИФИЧНОСТИ УСВАЈАЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КОД ДЕЦЕ СА РАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ КООРДИНАЦИЈЕ “, кандидаткиње Јоване П. Јањић, у целини је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме и садржи све битне елементе прописане Правилником о докторским студијама на Универзитету у Београду.

Анализа докторске дисертације под називом „СПЕЦИФИЧНОСТИ УСВАЈАЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КОД ДЕЦЕ СА РАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ КООРДИНАЦИЈЕ“ представља оригиналан научни рад чији се научни допринос огледа у проширењу знања о утицају развојног поремећаја координације на усвајање читања и писања на матерњем и страном језику популације деце са развојним поремећајем координације млађег школског узраста, а резултати и закључци јасно указују на потребу дефинисања и установљавања методологије детекције деце са развојним поремећајима координације, као и дизајнирању одговарајућих мера подршке овој групи деце у оној мери која је потребна за обезбеђивање њихових пуних потенцијала. У теоријском смислу, истраживање имплицира потребу даље анализе квалитета различитих аспеката учења матерњег и страног језика деце са поремећајем координације и проналажење ефикасних начина деловања у корекцији и превенцији секундарних поремећаја.

Теоријска разматрања, заснована на савременим истраживањима и детаљној анализи обимне литературе, омогућила су представљање јасног теоријског оквира за дефинисање аутентичног проблема истраживања, као и циљева, задатака и хипотеза.

Посебна вредност ове дисертације се огледа у оригинално креираном методолошком приступу, како у погледу великог броја обухваћених варијабли, тако и у одабиру адекватног, емпиријски провереног инструментаријума који је употребљен у поступцима утврђивања квалитета обухваћених варијабли.

Статистичка обрада резултата је у складу са циљевима и задацима истраживања, а интерпретација добијених резултата истраживања је детаљна, аутентична и у складу са сличним релевантним истраживањима.

На основу Извештаја из програма Ithenticate којом је извршена провера оригиналности докторске дисертације „Специфичности усвајања страног језика код деце са развојним поремећајем координације“, аутора Јоване Јањић, утврђена количина подударана текста износи 5%, што указује на оригиналност докторске дисертације.

X ПРЕДЛОГ

Комисија са задовољством предлаже Већу за мастер, специјалистичке и докторске студије Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, да прихвати Извештај о оцени урађене докторске дисертације под називом „СПЕЦИФИЧНОСТИ УСВАЈАЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КОД ДЕЦЕ СА РАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ КООРДИНАЦИЈЕ“, кандидаткиње Јоване П. Јањић и упути га у даљу процедуру.

У Београду, 10.01. 2022.

КОМИСИЈА

Др Данијела Илић-Стошовић, редовни професор Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију

Др Славица Голубовић, редовни професор у пензији Универзитета у Београду - Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију

Др Србољуб Ђорђевић, редовни професор, Педагошки факултет у Врању, Универзитет у Нишу